ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα ΠΠ

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Ενότητα 13: Ηθική Ανάπτυξη

Επιθετικότητα & Προ-Κοινωνικές Συμπεριφορές

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

CC BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- ***Παρουσίαση των επικρατέστερων προσεγγίσεων που παραθέτουν και ερμηνεύουν την ηθική ανάπτυξη των παιδιών***
- ***Ορισμός της επιθετικότητας και των προκοινωνικών συμπεριφορών:***
  - ***επικρατέστερες ερμηνείες για την εμφάνισή τους και παρουσίαση των μεθόδων που προτείνονται για να οδηγηθούμε στις δεύτερες και να αποφύγουμε τις πρώτες***

Περιεχόμενα ενότητας

- *Ηθική ανάπτυξη*
    - *Ψυχοδυναμική θεώρηση του Freud*
    - *Η ηθική ανάπτυξη σύμφωνα με τον Piaget*
    - *Η ηθική ανάπτυξη σύμφωνα με τον Kohlberg*
    - *Θεώρηση του κοινωνικού πεδίου*
  - *Ικανότητες αυτορρύθμισης και αυτοελέγχου*
  - *Πρώιμη ανάπτυξη της συμμόρφωσης στους κανόνες*

- *Επιθετικότητα*
  - *Διαφορές των δύο φύλων*
    - *Το επιχείρημα της εξέλιξης*
    - *Η ανταμοιβή της επιθετικότητας*
    - *Δημιουργία μοντέλων*
  - *Τρόποι μείωσης επιθετικής συμπεριφοράς*
    - *Τιμωρία*
    - *Ανταμοιβή*
    - *Γνωστική εκπαίδευση*
- *Προκοινωνικές συμπεριφορές*
  - *Εξελικτικές ερμηνείες*
  - *Ενσυναίσθηση*
  - *Προώθηση προκοινωνικής συμπεριφοράς*

Ηθική ανάπτυξη

- ***Διάκριση ευχάριστης-πόνου***

- ***Διάκριση σωστού-λάθους***

- ***Σύστημα ηθικής: σύνολο κανόνων/συστάσεων για την εξισορρόπηση ανταγωνιστικών αναγκών διαφορετικών ατόμων***

Ψυχοδυναμική θεώρηση της ηθικής ανάπτυξης

- ***Freud: αποκτούμε προσωπική αίσθηση του σωστού και του λάθους επειδή έχουμε εσωτερικεύσει τα ηθικά κριτήρια των γονέων μας, ιδιαίτερα του γονέα του ίδιου φύλου***

- ***Σύγκρουση των τριών μερών της προσωπικότητας – «Ανάπτυξη του Εγώ»***
  - ***Το Εκείνο - Το Εγώ - Το Υπερεγώ***

Ώριμη Προσωπικότητα

- ***Το Εκείνο διαβιβάζει βασικές ανάγκες,***
- ***Το Εγώ χαλιναγωγεί το παρορμητικό Εκείνο και βρίσκει ρεαλιστικές μεθόδους για την ικανοποίηση των αναγκών***
- ***Το Υπερεγώ κρίνει τις στρατηγικές του Εγώ βάσει ηθικών αξιών και προτύπων***

Θεωρία ηθικής ανάπτυξης κατά Piaget

- *Η ηθική κρίση των παιδιών αναπτύσσεται συστηματικά με τρεις κύριους τρόπους:*
  - *Από τον ρεαλισμό στη σχετικότητα*
  - *Από τις εντολές στις αρχές*
  - *Από τις επιπτώσεις στις προθέσεις*

- *Ηθικός συλλογισμός ως δεξιότητα άρρηκτα συνδεδεμένη με τις άλλες γνωστικές δεξιότητες*

Στάδια ηθικής ανάπτυξης κατά τον Piaget

Ετερόνομη ηθικότητα (νεότερα άτομα)	Αυτόνομη ηθικότητα (μεγαλύτερα άτομα)
Βασίζεται σε σχέσεις εξαναγκασμού.	Βασίζεται σε σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίας αναγνώρισης της ισότητας μεταξύ ατόμων.
Το «λάθος» κρίνεται με γνώμονα την αντικειμενική μορφή και τις συνέπειες των πράξεων.	Το «λάθος» θεωρείται ότι εξαρτάται από τις προθέσεις του δράστη.

Ηθική ανάπτυξη κατά τον Kohlberg

- *Τρία στάδια ηθικής ανάπτυξης*

  1. *Προσυμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται κυρίως από τις επιπτώσεις που επιφέρει η πράξη αυτή στο «δράστη»*
  2. *Συμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται πρωτίστως από το πόσο συμφωνεί με τους κοινωνικούς κανόνες*
  3. *Μετασυμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται από ένα σύνολο γενικών αρχών που αντιπροσωπεύουν θεμελιώδεις αξίες*

Θεώρηση του κοινωνικού πεδίου για την ηθική ανάπτυξη

- *Το ηθικό πεδίο, το πεδίο των κοινωνικών συμβάσεων και το προσωπικό πεδίο έχουν διαφορετικούς κανόνες που ποικίλλουν στην ευρύτητα της εφαρμογής τους και στο τι συμβαίνει όταν παραβιάζονται.*

  - *3-4 ετών διάκριση μεταξύ ηθικών, κοινωνικών & προσωπικών κανόνων*
  - *Πολύ αργότερα η κατανόηση των κανονιστικών διαχωρισμών του πολιτισμού*

Τύποι κανόνων στη θεώρηση του κοινωνικού πεδίου

- ***Ηθικοί κανόνες - σχετίζονται με: σωματική βλάβη, ψυχολογική βλάβη, δικαιοσύνη και δικαιώματα***
- ***Κοινωνικές συμβάσεις - σχετίζονται με: συμπεριφορά στο σχολείο, τυπική ευγένεια, περιβολή και εμφάνιση, ρόλο του φύλου (αγόρι φοράει φούστα)***
- ***Προσωπική σφαίρα - σχετίζονται με: προσωπικές συνήθειες, υγιεινή, κοινωνικά γεγονότα***

Ανάπτυξη ικανότητας αυτορρύθμισης

- *Τα παιδιά πρέπει να υιοθετήσουν τα πρότυπα της σωστής συμπεριφοράς του πολιτισμού τους και να τα δεχτούν τόσο απόλυτα ώστε να μάθουν να «φέρονται».*

- *Πρωτόγονες ιδέες για καλό και κακό έρχονται από τις αντιδράσεις ενηλίκων*

- *Οι εκτιμήσεις των ενηλίκων είναι η βάση για την αυτοεκτίμηση των παιδιών*

Αυτοέλεγχος

- ***Η ικανότητα να ενεργεί κανείς σύμφωνα με τις προσδοκίες των προσώπων εξουσίας ακόμα και αν δεν παρακολουθείται***

- ***Αναστολή της κίνησης***
- ***Αναστολή συναισθημάτων***
- ***Αναστολή των συμπερασμάτων***
- ***Αναστολή επιλογής***

https://www.youtube.com/watch?v=QX_oy9614HQ

Ανάπτυξη Αυτοελέγχου

- *18-24 μηνών: έχουν σαφή στοιχεία πειθαρχίας, όμως η συμπεριφορά τους ελέγχεται εξωτερικά*
- *2-3 ετών: η ζεστασιά και η ευαισθησία των γονέων συμβάλλουν στη θελματική συμμόρφωση*
- *3 ½ ετών: ανάπτυξη ικανότητας ελέγχου της σκέψης και της συμπεριφοράς*
- *Παιδιά προσχολική ηλικίας δεν παρουσιάζουν αναστολή επιλογής σε αντίθεση με παιδιά δημοτικού*
- *Όταν φτάνουν πλέον σε ηλικία 10-12 ετών προτιμούν να περιμένουν για μεγαλύτερες ανταμοιβές που καθυστερούν*

Επιθετικότητα

- ***Συμπεριφορά που εκτελείται με την πρόθεση να βλάψει ένα ζωντανό πλάσμα, το οποίο ωθείται να αποφύγει αυτή τη μεταχείριση***

- ***Εχθρική: επιθετικές πράξεις στις οποίες ο κύριος στόχος του δράστη είναι να βλάψει ή να τραυματίσει ένα θύμα***

- ***Συντελεστική: επιθετικές πράξεις στις οποίες ο κύριος στόχος του δράστη είναι να αποκτήσει πρόσβαση σε αντικείμενα, σε κάποιο χώρο ή σε προνόμια***

Ανάπτυξη της επιθετικότητας

- ***12 μηνών: γρήγορη αύξηση συντελεστική επιθετικότητας***
- ***18 μηνών: ίδια συχνότητα εμφάνισης σωματικής επιθετικότητας και πειραγμάτων***
- ***24 μηνών: επιθετική συμπεριφορά για την κατοχή και την επικράτηση***
- ***3-6 ετών: μείωση σωματικής επιθετικότητας και αύξηση λεκτικής επιθετικότητας – εμφάνιση εχθρικής επιθετικότητας***

Διαφορές των δύο φύλων

- ***Βιολογικές βάσεις***

- ***Περιβαλλοντικές επιδράσεις***

  – ***Συγκαλυμμένες επιθετικές πράξεις***

    - ***Επιθετικότητα σχέσεων: η προσβολή της φιλίας κάποιου ή ο αποκλεισμός του από μία κοινωνική ομάδα***

Θεωρίες για την ανάπτυξη της επιθετικότητας

- *Το επιχείρημα της εξέλιξης*
- *Η ανταμοιβή της επιθετικότητας*
- *Δημιουργία μοντέλων*

Το επιχείρημα της εξέλιξης

- *Επιθετικότητα: σημαντική δύναμη στην εξέλιξη των ζώων*
- *«Επιτυχημένα» μέλη των ειδών*
  - *Ιεραρχία της κυριαρχίας*
- *Φυσική συνέπεια του ανταγωνισμού για την εξεύρεση πόρων*
- *Παραλληλισμός ανθρώπινης επιθετικής συμπεριφοράς και ελέγχου αυτής με το ζωικό βασίλειο*
- *Όμως: εσωτερίκευση κανόνων καλής συμπεριφοράς*

Η ανταμοιβή της επιθετικότητας

- ***Η ανταμοιβή της επιθετικής συμπεριφοράς ενισχύει την εμφάνισή της***

  - ***Το θύμα υποχωρεί ή αποσύρεται***
  - ***Οι γονείς παρέχουν θετική ενίσχυση***
  - ***Επιβίωση σε τιμωρητικές κοινωνικές συνθήκες***

Δημιουργία μοντέλων

- ***Τα παιδιά μαθαίνουν να είναι επιθετικά παρατηρώντας και μιμούμενα τους ενήλικες***

- ***Διαπολιτισμικές μελέτες (Fry, 1988)***

Τρόποι μείωσης της επιθετικής συμπεριφοράς

- ***Τιμωρία της επιθετικής συμπεριφοράς***
- ***Ανταμοιβή μη-επιθετικής συμπεριφοράς***
- ***Γνωστική Εκπαίδευση***

Τιμωρία

- ***Τιμωρία της επιθετικής συμπεριφοράς όποτε εμφανίζεται***
- ***Τιμωρία χωρίς συνέπεια μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη επιθετική συμπεριφορά***
- ***Αντιδραστική επιθετικότητα***
- ***Χρόνια μοντέλα επεξεργασίας κοινωνικών πληροφοριών***

Ανταμοιβή μη-επιθετικής συμπεριφοράς

- ***Αδιαφορία απέναντι στην επιθετική συμπεριφορά και προσοχή στην συνεργατική συμπεριφορά***

- ***Πρόταση για μη επιθετικούς τρόπους αντίδρασης σε μελλοντικές καταστάσεις***

Γνωστική Εκπαίδευση

- ***Χρήση της λογικής***

- ***Στόχος συζήτησης η διδασκαλία ότι:***
  - ***Η επιθετικότητα πληγώνει ένα άλλο πρόσωπο***
  - ***Η επιθετικότητα δε λύνει προβλήματα αλλά προκαλεί μνησικακία***
  - ***Τα παιδιά μπορούν να λύνουν τις συγκρούσεις τους μοιράζοντας, παίζοντας με τη σειρά και παίζοντας μαζί***

Προ-κοινωνικές συμπεριφορές

- ***Συμπεριφορές όπως η ενσυναίσθηση, το μοίρασμα, η βοήθεια, και η συνεργασία που ευεργετούν την ομάδα χωρίς άμεση ανταμοιβή για τον ευεργέτη***

- ***Γιατί υπάρχουν και πώς αναπτύσσονται;***

Εξελικτικές ερμηνείες

- ***Συγγένεια: αν τα γονίδια που προκαλούν τον αλτρουισμό υπάρχουν σε δύο οργανισμούς, λόγω της κοινής τους καταγωγής, και αν η αλτρουιστική πράξη από τον έναν οργανισμό αυξάνει τη συνδυασμένη συμβολή των γονιδίων αυτών στην επόμενη γενιά, τότε η ροπή προς τον αλτρουισμό θα διαδοθεί μέσω του αποθέματος των γονιδίων.***

- ***Αν η φυσική επιλογή «αναζητά» τον αλτρουισμό στα κατώτερα ζώα, πρέπει να υπάρχει επίσης μία άμεση γενετική βάση αλτρουισμού και στον άνθρωπο.***

Ενσυναίσθηση

- ***Η συμμετοχή στην συναισθηματική εμπειρία ενός άλλου***

- ***Παρέχει τα απαραίτητα θεμέλια για την συμπεριφορά υπέρ του κοινωνικού πλαισίου***

- ***Ένα παιδί μπορεί να νιώθει ενσυναίσθηση για άλλο πρόσωπο σε οποιαδήποτε ηλικία***

Ανάπτυξη ενσυναίσθησης

- ***1ο έτος: Κλάματα συμπάθειας***
- ***2ο έτος: ξεχωρίζουν τον εαυτό τους από τους άλλους και στρέφουν τη φροντίδα από τον εαυτό τους στους άλλους***
- ***Νηπιακή ηλικία: ενσυναίσθηση για διακριτική ή έμμεση έκφραση συναισθημάτων***
- ***6-9 ετών: ενσυναίσθηση για ομάδες ατόμων - συναισθήματα των άλλων υπό το πρίσμα ευρύτερων εμπειριών***

Προώθηση της προ-κοινωνικής συμπεριφοράς

- ***Σαφής δημιουργία μοντέλου: μέθοδος για την αύξηση της προ-κοινωνικής συμπεριφοράς κατά την οποία οι ενήλικες συμπεριφέρονται με τρόπους τους οποίους θα επιθυμούσαν να μιμηθούν τα παιδιά τους***

- ***Παρακίνηση: μέθοδος αύξησης της προ-κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών με τη χρήση εξηγήσεων που στοχεύουν στην περηφάνια τους, στο ενδιαφέρον τους για τους άλλους και στην επιθυμία τους να είναι μεγάλοι***

Σχετική Βιβλιογραφία

- Βοσνιάδου, Σ. (1992). *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας, τόμος 3: Κοινωνική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Gutenberg.
- Feldman, R.S. (2009). *Εξελικτική Ψυχολογία: Δια βίου ανάπτυξη, Τόμος 1*, (Επιμ. Η. Μπεζεβέγκης), Εκδόσεις Gutenberg.
- Keil, F. (2014). *Developmental Psychology: The Growth of Mind and Behavior*. USA: W. W. Norton & Company Inc.
- Κουγιουμτζάκης, Γ. (1995). *Αναπτυξιακή Ψυχολογία: Παρελθόν, Παρόν, και Μέλλον*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Lightwood, C., Cole, M., & Cole, S. R., (2015). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών (Ενιαίο): Η αρχή της ζωής: εγκυμοσύνη, τοκετός, βρεφική ηλικία - Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*, (Επιμ. Ζ. Μπαμπλέκου), Εκδόσεις Gutenberg.
- Miller, P. (2011). *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία, Ψυχολογική θεώρηση της πορείας της ζωής από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση: Πρσχολική ηλικία, Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.*
- Shaffer, D.R. (2008). *Εξελικτική Ψυχολογία*, (Επιμ. Ε. Μακρή-Μπότσαρη), Αθήνα: Εκδόσεις Ελλήν.

Τέλος Ενότητας

BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- *Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.*
- *Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.*
- *Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αναφοράς

- *Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Αναπτυξιακή Ψυχολογία». Ενότητα 13: Ηθική Ανάπτυξη Επιθετικότητα & Προ-Κοινωνικές Συμπεριφορές. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: https://eclass.upatras.gr/courses/PN1532/index.php?access=5742*

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Ως* Μη Εμπορική *ορίζεται η χρήση:

- ***που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο***
- ***που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο***
- ***που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο***

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.